

ترجمه و شرح صحیفه سجّادیه

از

قطب‌الدین محمد بن علی شریف لاهیجی

(سده ۱۱ق)

تحقیق و تصحیح

اکبر ثقفیان

- سرسناسه
عنوان قراردادی
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
فروست
شابک
وضعیت فهرست‌نویسی: نیا
یادداشت
موضوع
موضوع
شناسه افزوده
شناسه افزوده
شناسه افزوده
رده‌بندی کنگره
رده‌بندی دیویی
شماره کتابشناسی ملی
- اشکوری، محمد بن علی. - ۹۱۰۹۰ ق
صحیفه سجاده. فارسی - عربی. شرح
ترجمه و شرح صحیفه سجاده / قطب‌الدین محمد بن علی شریف لامیج؛ تحقیق و تصحیح اکبر تقیان
تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۱
: ۵۱۰ ص
: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۶.
978-600-220-135-5
وضعیّت فهرست‌نویسی: نیا
فارسی - عربی
علی بن الحسین (ع)، امام چهارم، ۳۸ - ۹۴ ق. صحیفه سجاده - - نقد و تفسیر
دعایا
تقیان، اکبر، ۱۳۴۵ - ، مصحح
علی بن الحسین (ع)، امام چهارم، ۳۸ - ۹۴ ق. صحیفه سجاده، شرح
ایران، مجلس شورای اسلامی، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد
: ۱۳۹۱ ۲۰۴۲۲۲۲۵ ص ۸ / ع ۲۶۷ BP
: ۲۹۷ / ۷۷۲
: ۲۷۷۰۵۰۱

ترجمه و شرح صحیفه سجّادیه

از

قطب‌الدین محمد بن علی شریف لاهیجی
(سده ۱۱ ق)

تحقیق و تصحیح: اکبر ثقفیان

شماره انتشار: ۳۴۶

ناظر علمی: نیکی ایوبی‌زاده

چاپ اول: ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۰۰۰

بها: ۱۶۰۰۰۰ ریال

شابک: 978-600-220-135-5

تمامی حقوق چاپ و نشر این اثر در انحصار کتابخانه، موزه و
مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی است.

انتشارات و توزیع:

مرکز پژوهش کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی،
خیابان انقلاب، مابین خیابان ابوریحان و دانشگاه، ساختمان
فروردین، طبقه ۷، واحد ۲۷ و ۲۸؛ تلفن: ۶۶۹۶۴۱۲۱

نشانی سایت اینترنتی: www.ical.ir

نشانی پست الکترونیکی: Pajooheshlib@yahoo.com

به نام آنکه جان را فکرت آموخت

دعا در ادبیات دینی و در کنار معارف دینی عقلی و روایی، در حکم نوعی عرفان مقبول است. از همین جاست که مذهب شیعه که اساس آن پیروی از امامان معصوم^(ع) است، به دلیل داشتن میراث دعایی گسترده، از نوعی عرفان دینی منتسب به امامان آن هم از دل دعا برخوردار است. در واقع، شیعیان به جای آن که برای تأمین حسن عرفانی خود به سراغ خانقاه‌ها و اوراد و اذکار ساخته و پرداخته فرقه‌ها و حلقه‌ها و حلقه‌های صوفیانه بروند، به خواندن ادعیه مفصل و مختصری مشغول شده و به آن خو کرده‌اند. جالب است که خواندن برخی از این ادعیه، به دلیل داشتن ساعات و روزها و ماه‌های معین، و حتی به صورت گروهی، عملاً نوعی انضباط مشابه آنچه در میان دیگران است، ایجاد کرد. و این خود برای اشباع حسن الهی موجود در جان آدمی آن هم در چهارچوب ادعیه‌ای که اساس آن برگرفته از انشای امامان^(ع) است، بسیار مؤثر بوده است.

در این میان، برخی از ادعیه، مقبولیت و رواج بیشتری داشته است. مراجعه به مصباح‌المتعبد، یکی از کهن‌ترین و جامع‌ترین کتاب‌های دعایی شیعه، نشان می‌دهد که اخلاقیات خواندن دعاها را، به چه صورت بوده است. این رویه همیشه در جامعه شیعه وجود داشته و در ایجاد تعادل عرفانی - دینی، نقش مؤثری ایفا کرده است.

در میان ادعیه رایج، برخی از دعاها صحیفه وجود داشته، اما چنان که باید و شاید صحیفه سجاده، در قرون اولیه بویژه میان امامیان، رواج چشمگیر نداشته با دست کم ما از آن بی‌خبریم. اما از قرن هفتم - هشتم هجری به بعد، صحیفه با جدیت بیشتری در میان امامیان رواج یافت و بویژه از قرن یازدهم هجری، به صورت یکی از رایج‌ترین آثار دعایی مطرح شد.

این رواج تا آنجا پیش رفت که دهها ترجمه و شرح بر آن نوشته شده و بعدها در قرن دوازدهم و تا روزگار ما، از دهها، به صدها رسید. فهرست این ترجمه‌ها و شرح‌ها چندین بار مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است.

شرح و ترجمه حاضر که به نام شاه سلیمان صفوی به انجام رسیده، نوعی ترجمه - شرح است که افزون بر آن که جنبه حدیثی دارد، از نوعی معرفت فلسفی - عرفانی هم در آن استفاده شده است.

نشر این قبیل آثار هم بر غنای ادبیات دینی ما می‌افزاید و هم اثری از مجموعه ادبیات فارسی این دوره را در اختیار پژوهشگران ادب فارسی قرار می‌دهد. از مصحح محترم و دیگر همکاران مرکز پژوهش و انتشارات کتابخانه مجلس برای ارائه این اثر شریف سپاسگزاریم.

رسول جعفریان
ریاست کتابخانه، موزه و مرکز اسناد
مجلس شورای اسلامی

فهرست مطالب

گفتار نخست: امام سجاد علیه السلام و صحیفه سجادیه	بیست و یک
دوران زندگی امام سجاد علیه السلام	بیست و یک
گاهشماری کوتاه از دوران امامت حضرت سجاد علیه السلام	بیست و سه
ساختار و مطالب صحیفه سجادیه	بیست و پنج
اعتبار و ارزش صحیفه سجادیه	بیست و شش
شرح ها و ترجمه های صحیفه سجادیه	بیست و نه
چاپ های صحیفه سجادیه	بیست و نه
گفتار دیگر: شریف لاهیجی و کتاب ترجمه صحیفه سجادیه	سی و یک
زندگی نامه شریف لاهیجی	سی و یک
برخی از آثار و تالیفات شریف لاهیجی	سی و دو
گفتار واپسین: روش تصحیح	سی و سه
نسخه شناسی	سی و سه
روش تصحیح	سی و سه

۱ [مقدمه]

۷ [في بيان أسناد الصحیفة]

- ۱۳ [در بیان اسناد کتاب صحیفه سجادیّه]
- ۱۴ [راه‌ها و شیوه‌های نقلِ حدیث]
- ۱۸ [سخنی در بارهٔ اُمّ الکتاب و لوح محفوظ]
- ۲۸ [عَلَّتِ نام‌گذاری شب قدر و تعیین آن]
- ۳۰ [شمار دعا‌های برجای مانده از صحیفه سجادیه]
- ۳۱ [فهرست دعا‌های صحیفه سجادیه]
- ۳۷ [در تعریف دعا و آداب آن]
- ۴۰ [آداب ده گانه دعا]
- ۴۳ الدعاء الأوّل
- ۴۳ إذا ابتدأ بالدعاء بدأ بالحمد لله عزّ وجلّ و الثناء عليه فقال:
- ۴۶ [دعای اوّل]
- ۴۶ هر گاه ابتدا به دعا می‌فرمودند، ابتدا می‌کردند به سپاس و ثنا گفتن به خدای عزّوجلّ
- ۴۷ [امکان رؤیت خداوند متعال]
- ۴۸ [پنهان بودن کُنه ذات الهی از دانش و عقول آدمیان]
- ۵۰ [عدم اطلاق رزق بر رزق حرام]
- ۶۳ الدعاء الثاني
- ۶۳ فِي الصَّلَاةِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
- ۶۵ دعای دوم
- ۶۵ در ورود بر پیغمبر و آل او عليهم السلام
- ۶۸ [معنی صلوات و بیان اقسام آن]
- ۷۳ الدعاء الثالث
- ۷۳ فِي الصَّلَاةِ عَلَى حَمَلَةِ الْعَرْشِ وَ كُلِّ مَلَكٍ مُقَرَّبٍ
- ۷۵ دعای سوّم
- ۷۵ در صلوات بر ملائکه حاملین عرش و بر کلّ مقرب درگاه ایزدی
- ۷۹ [تعداد و شمارگان کرام الکاتبین]
- ۸۱ [در چستی فرشتگان]

- ۸۳..... الدعاء الرابع
 ۸۳..... فِي الصَّلَاةِ عَلَى اتِّبَاعِ الرُّسُلِ وَ مُصَدِّقِيهِمْ
 ۸۵..... دعای چهارم
 ۸۵..... در صلوات بر اذعان کنندگان پیغمبران و تصدیق کنندگان ایشان
 ۹۰..... الدعاء الخامس
 ۹۰..... لِنَفْسِهِ لِأَهْلِ وَلَايَتِهِ
 ۹۲..... دعای پنجم
 ۹۲..... در حق خود و خواص خود
 ۹۷..... الدعاء السادس
 ۹۷..... عِنْدَ الصَّبَاحِ وَالْمَسَاءِ
 ۹۹..... دعای ششم
 ۹۹..... که در هنگام صبح و شام بعد از ادای فریضتین خوانده می شود
 ۱۰۹..... الدعاء السابع
 ۱۰۹..... إِذَا عَرَضَتْ لَهُ مُهِمَّةٌ أَوْ نَزَلَتْ بِهِ، مُلِمَّةٌ وَعِنْدَ الْكَرْبِ
 ۱۱۰..... دعای هفتم
 ۱۱۰..... دعایی است که هر گاه چیزی حادث می شده که/48۸ موجب هم و غم بوده، یا نازل می شده امر دشواری به آن مواظبت می فرموده اند
 ۱۱۳..... الدعاء الثامن
 ۱۱۳..... فِي الْإِسْتِعَاذَةِ مِنَ الْمَكَارِهِ وَ سَيِّئِ الْأَخْلَاقِ وَ مَدَامَ الْأَفْعَالِ
 ۱۱۴..... دعای هشتم
 ۱۱۴..... در پناه بردن به خدای تبارک و تعالی از وقوع مکاره و اخلاق ذمیمه و افعال ناپسندیده
 ۱۱۹..... الدعاء التاسع
 ۱۱۹..... فِي الْإِسْتِثْنَاءِ إِلَى طَلَبِ الْمَغْفِرَةِ مِنَ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ
 ۱۲۰..... دعای نهم
 ۱۲۰..... در آرزومند شدن به طلب آمرزش از حضرت الله تعالی که بزرگ است

- بزرگی او ۱۲۰
- الدعاء العاشر ۱۲۳
- فِي اللَّجَا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنْ كَيْدِ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ۱۲۳
- دعای دهم ۱۲۴
- در پناه بردن به خدای سبحانه از کید شیطانِ رجیم ۱۲۴
- الدعاء الحادي عشر ۱۲۷
- بِخَوَاتِمِ الْخَيْرِ ۱۲۷
- دعای یازدهم ۱۲۸
- در خیریت خاتمه عمل ۱۲۸
- الدعاء الثاني عشر ۱۳۱
- فِي الْاعْتِرَافِ وَ طَلَبِ التَّوْبَةِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى ۱۳۱
- دعای دوازدهم ۱۳۳
- در اعتراف به گناهان در طلب توبه از آن از درگاه پروردگار عالم و عالمان ۱۳۳
- الدعاء الثالث عشر ۱۳۹
- فِي طَلَبِ الْخَوَاتِمِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى ۱۳۹
- دعای سیزدهم ۱۴۱
- در طلب حاجات از درگاه مفیض الخیرات و البرکات ۱۴۱
- الدعاء الرابع عشر ۱۴۷
- إِذَا اعْتَدِي عَلَيْهِ أَوْ رَأَى مِنَ الظَّالِمِينَ مَا لَا يُحِبُّ ۱۴۷
- دعای چهاردهم ۱۴۹
- در هنگامی که تجاوز می نمود ظلم ظالمی بر او یا می دید از ظالمی آنچه خوش نمی آمد ۱۴۹
- الدعاء الخامس عشر ۱۵۳
- مَرَضَ أَوْ نَزَلَ بِهِ كَرْبٌ أَوْ بَلِيَّةٌ ۱۵۳
- دعای پانزدهم ۱۵۴
- از دعاهایی است که در هنگام عروض بیماری و یا نزول بلیت باید خواند ۱۵۴

- الدعاء السادس عشر ۱۵۷
- إِذَا اسْتَقَالَ مِنْ ذُنُوبِهِ أَوْ تَضَرَّعَ فِي طَلَبِ الْعَفْوِ عَنْ عُيُوبِهِ ۱۵۷
- دعای شانزدهم ۱۶۰
- در طلب ترک و بازایستادن از گناهان و زاری نمودن در طلب عفو از عیب‌ها ۱۶۰
- الدعاء السابع عشر ۱۶۹
- إِذَا ذُكِرَ الشَّيْطَانُ فَاسْتَعَاذَ مِنْهُ وَمِنْ عِدَاوَتِهِ وَكَيْدِهِ ۱۶۹
- دعای هفدهم ۱۷۱
- هر گاه یاد می آورد شیطان را، پس پناه می جسته به خدای تعالی از او و از عداوت و مکر او ۱۷۱
- الدعاء الثامن عشر ۱۷۷
- إِذَا دَفَعَ عَنْهُ مَا يَخْذَرُ، أَوْ عُجِّلَ لَهُ مَطْلَبُهُ ۱۷۷
- دعای هجدهم ۱۷۸
- در هنگامی که دفع می شده از آن حضرت چیزی را که از او حذر داشته، یا مطلوب ایشان به زودی به حصول می پیوسته مواظبت می فرموده ۱۷۸
- الدعاء التاسع عشر ۱۸۱
- عِنْدَ الْإِسْتِشْقَاءِ بَعْدَ الْجَدْبِ ۱۸۱
- دعای نوزدهم ۱۸۲
- در باران خواستن از حضرت پروردگار بعد از قحط ۱۸۲
- الدعاء العشرون ۱۸۵
- فِي مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ وَ مَرْضِيَّ الْأَفْعَالِ ۱۸۵
- دعای بیستم ۱۸۹
- در طلب اخلاق کریمه و کردار پسندیده است ۱۸۹
- [اوصاف بیست گانه پرهیزکاران] ۱۹۴
- الدعاء الحادي والعشرون ۲۰۵
- إِذَا حَزَنَتْهُ أَمْرٌ وَ أَهَمَّتْهُ الْخَطَايَا ۲۰۵
- دعای بیست و یکم ۲۰۷

هر گاه رسیدی به ایشان امری از امور مکروه یا به غم آوردی ایشان را خطایی که واقع شده بودی.....	۲۰۷
الدعاء الثاني والعشرون.....	۲۱۳
عِنْدَ الشَّدَّةِ وَالْجَهْدِ وَتَعَسَّرَ الْأُمُورُ.....	۲۱۳
دعای بیست و دوم.....	۲۱۵
که در هنگام سختی و مشقت و امور دشوار تلاوت می فرموده:.....	۲۱۵
الدعاء الثالث والعشرون.....	۲۲۱
دعای بیست و سوم.....	۲۲۳
در سؤال کردن عافیت و شکر آن.....	۲۲۳
[تفاوت خوف و خشیت].....	۲۲۴
الدعاء الرابع والعشرون.....	۲۲۹
لَا بُدَّ لَهُ.....	۲۲۹
دعای بیست و چهارم.....	۲۳۱
در حق پدر و مادر.....	۲۳۱
الدعاء الخامس والعشرون.....	۲۳۷
لَوْلَا ذَلِكَ.....	۲۳۷
دعای بیست و پنجم.....	۲۳۹
در حق فرزندان خود.....	۲۳۹
الدعاء السادس والعشرون.....	۲۴۵
لِجَيْرَانِهِ وَأَوْلِيَانِهِ إِذَا ذَكَرَهُمْ.....	۲۴۵
دعای بیست و ششم.....	۲۴۶
در حق همسایگان و خویشان هر گاه مذکور سازد ایشان را.....	۲۴۶
الدعاء السابع والعشرون.....	۲۴۹
لِأَهْلِ الثُّغُورِ.....	۲۴۹
دعای بیست و هفتم.....	۲۵۲
از برای جماعتی که در رخنه گاه ها که میان اهل اسلام و کفر است بوده باشند و دفع	

- اذیت کفار نمایند از بلاد اسلام، فرموده‌اند. ۲۵۲
- الدعاء الثامن والعشرون ۲۶۳
- مُتَقَرِّعًا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ۲۶۳
- دعای بیست و هشتم ۲۶۴
- که در حال استغاثه و طلب فریاد رسی از حقّ جلّ و علا می فرموده‌اند. ۲۶۴
- الدعاء التاسع والعشرون ۲۶۷
- إِذَا قُتِرَ عَلَيْهِ الرِّزْقُ ۲۶۷
- دعای بیست و نهم ۲۶۸
- هر گاه تنگ شود بر داعی رزق باید خواند ۲۶۸
- الدعاء الثلاثون ۲۷۱
- فِي الْمَعُونَةِ عَلَى قَضَاءِ الدَّيْنِ ۲۷۱
- دعای سی ام ۲۷۲
- در مدد خواستن از حضرت باری تعالی شأنه در ادای قرض ۲۷۲
- الدعاء الحادي والثلاثون ۲۷۵
- فِي ذِكْرِ التَّوْبَةِ وَطَلْبِهَا ۲۷۵
- دعای سی و یکم ۲۷۸
- در ذکر توبه و بازگشت است به سوی حقّ جلّ و علا و طلب اجابت و قبول آن ۲۷۸
- الدعاء الخامس والعشرون ۲۳۷
- لَوْلَدِهِ ۲۳۷
- دعای بیست و پنجم ۲۳۹
- در حقّ فرزندان خود ۲۳۹
- الدعاء السادس والعشرون ۲۴۵
- لِجِيرَانِهِ وَأَوْلِيَانِهِ إِذَا ذَكَرَهُمْ ۲۴۵
- دعای بیست و ششم ۲۴۶
- در حقّ همسایگان و خویشان هر گاه مذکور سازد ایشان را ۲۴۶
- الدعاء السابع والعشرون ۲۴۹

- لَا أَهْلَ الثُّغُورِ ۲۴۹
- دعای بیست و هفتم ۲۵۲
- از برای جماعتی که در رخنه گاه‌ها که میان اهل اسلام و کفر است بوده باشند و دفع اذیت کفار نمایند از بلاد اسلام، فرموده‌اند. ۲۵۲
- الدعاء الثامن والعشرون ۲۶۳
- مُتَقَرِّعًا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ۲۶۳
- دعای بیست و هشتم ۲۶۴
- که در حال اشتغال و طلب فریاد رسی از حقّ جلّ و علا می فرموده‌اند. ۲۶۴
- [خداوند متعال واجب الوجود عددی نیست] ۲۶۶
- الدعاء التاسع والعشرون ۲۶۷
- إِذَا قُتِرَ عَلَيْهِ الرِّزْقُ ۲۶۷
- دعای بیست و نهم ۲۶۸
- هر گاه تنگ شود بر داعی رزق باید خواند ۲۶۸
- الدعاء الثلاثون ۲۷۱
- فِي الْمَعُونَةِ عَلَى قَضَاءِ الدَّيْنِ ۲۷۱
- دعای سی ام ۲۷۲
- در مدد خواستن از حضرت باری تعالی شانه در ادای قرض ۲۷۲
- الدعاء الحادي والثلاثون ۲۷۵
- فِي ذِكْرِ التَّوْبَةِ وَطَلِبِهَا ۲۷۵
- دعای سی و یکم ۲۷۸
- در ذکر توبه و بازگشت است به سوی حقّ جلّ و علا و طلب اجابت و قبول آن ۲۷۸
- [حکمت پنهان بودن ماهیت گناهان کبیره و صغیره] ۲۸۱
- الدعاء الثاني والثلاثون ۲۸۹
- بَعْدَ الْفَرَاغِ مِنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ لِنَفْسِهِ فِي الْاِعْتِرَافِ بِالذَّنْبِ ۲۸۹
- دعای سی و دوم ۲۹۲
- بعد از فراغ و بجا آوردن نماز شب یعنی: بعد از گزاردن سیزده رکعت نماز نافله شب

- از برای نفس خود در اعتراف به گناهان..... ۲۹۲
- [کیفیت و مراحل خلقت انسان]..... ۲۹۸
- الدعاء الثالث و الثلاثون..... ۳۰۳
- في الاستخارة..... ۳۰۳
- دعای سی و سیوم..... ۳۰۴
- در خواستن راه خیر در حین استشاره به پروردگار در چگونگی کار..... ۳۰۴
- الدعاء الرابع و الثلاثون..... ۳۰۷
- إِذَا ابْتُلِيَ أَوْ زَاىَ مُبْتَلًى بِفَضِيحَةٍ يَذْنِبُ..... ۳۰۷
- دعای سی و چهارم..... ۳۰۸
- هر گاه مبتلا شدی به بلی یا دیدی کسی را که مبتلا بودی به رسوایی که موجب
125B/ گناه آن بودی..... ۳۰۸
- الدعاء الخامس و الثلاثون..... ۳۱۱
- إِذَا نَظَرَ إِلَى أَصْحَابِ الدُّنْيَا..... ۳۱۱
- دعای سی و پنجم..... ۳۱۲
- در خشنودی بر قضای تبارک و تعالی هر گاه که نظر کند به اصحاب دنیا که ایشان
متمتع و برخوردار باشند از زخارف دنیوی و متاع فانی..... ۳۱۲
- الدعاء السادس و الثلاثون..... ۳۱۵
- إِذَا نَظَرَ إِلَى السَّحَابِ وَ الْبَرَقِ وَ سَمِعَ صَوْتَ الرَّعْدِ..... ۳۱۵
- دعای سی و ششم..... ۳۱۶
- هر گاه نظر کردی در ابر و برق و شنیدی او از رعد به این دعا فرائد فرمودی..... ۳۱۶
- الدعاء السابع و الثلاثون..... ۳۱۹
- إِذَا اعْتَرَفَ بِالتَّقْصِيرِ عَنْ تَأْدِيَةِ الشُّكْرِ..... ۳۱۹
- دعای سی و هفتم..... ۳۲۱
- در مقام اعتراف به تقصیر از جای آوردن شکر پروردگار..... ۳۲۱
- الدعاء الثامن و الثلاثون..... ۳۲۷
- فِي الْاِعْتِدَارِ مِنْ تَبِعَاتِ الْعِبَادِ وَ مِنَ التَّقْصِيرِ فِي حُقُوقِهِمْ وَ فِي فَكَالِكَ رَقَبَتِهِ مِنَ النَّارِ..... ۳۲۷

- دعای سی و هشتم ۳۲۸
- در عذرخواهی از حقوق مردم و از کوتاهی کردن در ادای حقوق بندگان خدا و در خلاصی خواستن از آتش دوزخ ۳۲۸
- الدعاء التاسع والثلاثون ۳۳۱
- فِي طَلَبِ الْعَفْوِ وَالرَّحْمَةِ ۳۳۱
- دعای سی و نهم ۳۳۳
- در درخواستن عفو از گناهان خود و طلب رحمت از پروردگار خود ۳۳۳
- الدعاء الأربعون ۳۳۹
- إِذَا نُعِيَ إِلَيْهِ مَيِّتٌ أَوْ ذَكَرَ الْمَوْتَ ۳۳۹
- دعای چهل ۳۴۰
- هر گاه خبر مرگ کسی دادند به او، یا یاد کردی موت را ۳۴۰
- الدعاء الحادي والأربعون ۳۴۳
- فِي طَلَبِ السَّتْرِ وَالْوَقَايَةِ ۳۴۳
- دعای چهل و یکم ۳۴۴
- در طلب پوشانیدن عیب‌ها و نگاه داشتن از وقوع در آنها ۳۴۴
- الدعاء الثاني والأربعون ۳۴۷
- عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ ۳۴۷
- دعای چهل و دوم ۳۵۱
- بعد از تمام کردن تلاوت قرآن که به آخر رسد قرآن کریم ۳۵۱
- الدعاء الثالث والأربعون ۳۶۱
- إِذَا نَظَرَ إِلَى الْهَلَالِ ۳۶۱
- دعای چهل و سوم ۳۶۲
- هرگاه نظر کند در ماه نو که به «هلال» مسمی گشته ۳۶۲
- الدعاء الرابع والأربعون ۳۶۷
- إِذَا دَخَلَ شَهْرُ رَمَضَانَ ۳۶۷
- دعای چهل و چهارم ۳۷۰

- ۳۷۰ که هر گاه داخل شود ماه مبارک رمضان باید خواند
- الدعاء الخامس والأربعون ۳۷۹
- فِي وَدَاعِ شَهْرِ رَمَضَانَ ۳۷۹
- دعای چهل و پنجم ۳۸۴
- در وداع ماه مبارک رمضان ۳۸۴
- الدعاء السادس والأربعون ۳۹۹
- فِي يَوْمِ الْبُطْرِ إِذَا انْصَرَفَ مِنْ صَلَاتِهِ قَامَ قَائِمًا ثُمَّ اسْتَقْبَلَ الْقَيْلَةَ، وَفِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ، فَقَالَ: ۳۹۹
- دعای چهل و هشتم ۴۰۱
- در روز عید ماه مبارک رمضان بعد از نماز عید روبه قبله ایستادندی و قرائت فرمودندی و روز جمعه /160A/ نیز قرائت فرمودندی ۴۰۱
- الدعاء السابع والأربعون ۴۰۷
- فِي يَوْمِ عَرَفَةَ ۴۰۷
- دعای چهل و هفتم ۴۱۷
- که در روز عرفه که نهم ماه ذی الحجه الحرام است تلاوت می فرموده اند ۴۱۷
- [تحقیق درباره روز عرفه] ۴۳۱
- [تحقیق درباره احوال آدمیان] ۴۴۰
- الدعاء الثامن والأربعون ۴۵۱
- يَوْمَ الْأَضْحَى وَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ۴۵۱
- دعای چهل و هشتم ۴۵۵
- که در روز عید قربان و روز جمعه مواظبت می فرموده اند ۴۵۵
- الدعاء التاسع والأربعون ۴۶۵
- فِي دَفَاعِ كَيْدِ الْأَعْدَاءِ، وَ رَدِّ بَأْسِهِمْ ۴۶۵
- دعای چهل و نهم ۴۶۷
- در دفع مکر دشمنان و رد قوت ایشان ۴۶۷
- الدعاء الخمسون ۴۷۳

۴۷۳	فِي الرَّهْبَةِ
۴۷۵	دعای پنجاهم
۴۷۵	در ترس از خدای تبارک و تعالی
۴۷۹	الدعاء الحادي والخمسون
۴۷۹	فِي التَّضَرُّعِ وَالْاِسْتِكَانَةِ
۴۸۱	دعای پنجاه و یکم
۴۸۱	در زاری کردن و فروتنی نمودن و گردن نهادن فرمان الهی را
۴۸۷	الدعاء الثاني والخمسون
۴۸۷	فِي الْاِلْحَاحِ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى
۴۸۹	دعای پنجاه و دوم
۴۸۹	در إلحاح و مبالغه نمودن در مسألت از خدای تبارک تعالی
۴۹۳	الدعاء الثالث والخمسون
۴۹۳	فِي التَّدَلُّلِ
۴۹۴	دعای پنجاه و سوم
۴۹۴	در نرم شدن و متقاد گشتن و فروتنی نمودن مر خدای را جلّ شأنه
۴۹۷	الدعاء الرابع والخمسون
۴۹۷	فِي اسْتِكْشَافِ الْهُمُومِ
۴۹۹	دعای پنجاه و چهارم
۴۹۹	در طلب و اشدن و بر طرف گشتن اندوه‌ها و غم‌ها
۵۰۳	تصویر نسخه‌های خطی

گفتار نخست: امام سجاد علیه السلام و صحیفه سجادیه

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب صحیفه سجادیه، مجموعه‌ای است از دعاها، نیایش‌ها و مناجات‌های امام زین العابدین، علی بن الحسین. حضرت سجاد علیه السلام، صحیفه کامله سجادیه، در بین منابع اولیه تعالیم حیات بخش اسلام، بعد از قرآن کریم و نهج البلاغه امیرالمومنین علی علیه السلام، مهم‌ترین متن دینی است که مبانی فرهنگ اسلامی را بخوبی می‌توان در آن می‌توان یافت.

دوران زندگی امام سجاد علیه السلام

امام علی بن حسین بن علی علیه السلام چهارمین امام شیعیان، در سال ۳۸ هجری، ۲ سال قبل از شهادت حضرت علی علیه السلام در روز پنجشنبه یا جمعه روز پنجم شعبان^۱ در شهر مدینه به دنیا آمد^۲.

نام مبارک آن حضرت «علی» بود که به جهت برادر بزرگترشان که علی اکبر نام داشتند، ایشان را علی اصغر نیز می‌نامیدند^۳.

کنیه ایشان ابوالحسن، ابوالحسین، ابوبکر، ابوالقاسم، ابو عبدالله و ابو محمد است^۴ و

۱. الأنعمه اثنی عشر، ابن طولون، ص ۷۸؛ اعلام الوری، طبرسی، ج ۱، ص ۴۸؛ بحار الأنوار، ج ۴۶، ص ۷-۱۵. تاریخ

مدینه دمشق، ج ۴۱، ص ۳۶۱ ج ۳۷۰؛ حیات الإمام زین العابدین، القرشی، ج ۱، ص ۳۵.

۲. دلائل الإمامة، طبری، ص ۱۹۱.

۴. اعلام الوری، ج ۱، ص ۴۸۰.

۳. وسیلة الخدام إلى المخدوم، ص ۱۸۱.

القابی همچون: امین، بکاء، خاشع، زاهد، زکی، زین العابدین، سجاد، سید الساجدین، سید العابدین، زین الصالحین، وارث علم النبیین، وصی الوصیین، خازن وصایا المرسلین، امام المؤمنین، منار القانتین، خاشع، متعبد، زاهد، عابد، عدل، ذوالثفتات، امام الامه، زکی و... برای ایشان نقل شده است.^۱

مادر ایشان به روایت مشهور، شهربانو^۲، دختر یزدگرد سوم، آخرین پادشاه سلسله ساسانی است.

آن حضرت دوران کودکی خود را در مدینه سپری کردند و مدت دو سال از امامت جدش، امیرمؤمنان علیه السلام رده سال از امامت عمویش، امام حسن مجتبی علیه السلام و ده سال از امامت پدر بزرگوارش، امام حسین علیه السلام را درک نمود. آن حضرت در محرم سال ۶۱ هجری قمری، در جریان قیام امام حسین علیه السلام، در سرزمین کربلا حضور داشتند و پس از آن فاجعه دردناک به امامت رسیدند.

دوران امامت حضرت سجاد علیه السلام، یکی از دشوارترین مقاطع تاریخی اسلام است. با شهادت امام حسین علیه السلام، ساختار حکومت و تفکرات اسلامی دچار دگرگونی شگرفی شد. کج روی ها و انحرافات که پس از پیامبر اسلام به جان جهان امت اسلام افتاده بود، خود را در به شهادت رساندن امیرالمومنین، امام حسن و بالاخره امام حسین علیهم السلام و واقعه غمبار کربلا نشان داد. از سال ۴۰ هجری که شهادت حضرت علی تا واقعه کربلا در سال ۶۱، ضربات هولناکی به پیکره اسلام وارد شد تا آنجا که بیم آن می رفت که به اندک زمانی از اسلام و دین پیامبر خاتم پیزی نماند. روزگاری را شاهد هستیم که سی هزار نفر، فقط به قصد تقرب به سوی پروردگار و کسب بهشت، فرزندان پیغمبر را کشتند.^۳ بدین رو امام سجاد علیه السلام با رویکرد جدید همت به حفظ دین جد خود پرداختند و با الگوی نوینی، اسلام را از بلای فراموشی و تحریف رهایی بخشند. «معنویت» شاه کلید امام در حفظ اسلام بود و نسخه ای بود که با توجه به شرایط و هم آلود آن زمان، مسلمانان را نجات خواهد داد. معنویت که هدف متعالی اسلام

۱. حیات الامام، القرشی، ج ۱، ۴۰-۳۷.

۲. جلاء العیون، ص ۸۳۲.

۳. مجموعه آثار استاد شهید مطهری، ج ۲۵، ص: ۲۱۵.

شمرده می شود اکنون به ابزاری برای حفظ آن اختلاف مبدل شده بود.^۱
امام زین العابدین علیه السلام با مشکلات دیگری نیز مواجه شده بود که دوران امامت امام علیه السلام هم بر جریان های فکری انحرافی درون جامعه شیعه نظارت داشت و هم بر جریان های انحرافی دیگران. یکی از این مشکلات، مبارزه با «غالیان» بود. وقتی دیدند که بعضی از شیعیان گرفتار «عقیده غلو» شده اند و ممکن است امامان علیهم السلام را از شأن بندگی بالا برده و به الوهیت آنها معتقد شوند، هشدار دادند:

جمعی از شیعیان ما در حدی ما را دوست خواهند داشت که درباره ما چیزی که یهود نسبت به «عزیر» و نصاری نسبت به «عیسی بن مریم» گفتند، خواهند گفت - و ما را فرزند خدا و شریک در الوهیت می شمارند - نه آنان از ما ایند و نه ما از آنانیم.^۲

گروهی بر امام علیه السلام وارد شدند و ایشان را بیش از حد ستایش کردند. به گروهی از شیعیان عراق فرمودند:

آن طور که اسلام را دوست دارید، ما را نیز دوست داشته باشید و ما را از حد خودمان بالاتر نبرید.^۳

گاهشماری کوتاه از دوران امامت حضرت سجاد علیه السلام

۱. دوران خلافت یزید بن معاویه

۱.۱. شهادت امام حسین و یارانش علیهم السلام در کربلا، عاشورا: ۱۰ محرم الحرام

سال ۶۰

۱.۲. آغاز امامت امام سجاد علیه السلام: ۱۱ محرم الحرام سال ۶۰

۱.۳. ورود کاروان اسرا به کوفه: ۱۱ محرم الحرام سال ۶۰

۱.۴. دفن اجساد در کربلا: ۱۲ محرم الحرام سال ۶۰

۱.۵. خروج کاروان اسرا از کوفه: ۱۲ صفر سال ۶۰

۱. یادداشت ها، مرتضی مطهری، ج ۹، ص: ۳۲۳.

۲. بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، ج ۲۵، ص: ۲۸۸.

۳. الإرشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، ج ۲، ص: ۱۴۱.

- ۱.۶. ورود کاروان اہل بیت علیہم السلام بہ کربلا در اربعین: ۲۰ صفر سال ۶۰
- ۱.۷. وفات ام سلمہ: ۱۵ شوال سال ۶۰
- ۱.۸. وفات ام کلثوم دختر امیر المؤمنین علیہما السلام: ۱۵ جمادی الثانی سال ۶۳
- ۱.۹. قیام حرہ: ۲۸ ذی الحجہ ۶۳
- ۱.۱۰. مرگ یزید بن معاویہ: ۱۶ ربیع الاول سال ۶۴
۲. دوران خلافت معاویہ بن یزید: ۱۵ ربیع الاول سال ۶۴
۳. آغاز خلافت مروان بن حکم: ۳ ذی القعدہ سال ۶۴
- ۳.۱. قیام تواہین: ۱ ربیع الثانی سال ۶۵
- ۳.۲. وفات زینب کبری سلام اللہ علیہا: ۱۵ رجب سال ۶۵
- ۳.۳. مرگ مروان بن حکم: ۱ رمضان سال ۶۵
۴. آغاز خلافت عبدالملک بن مروان: ۲۷ رمضان سال ۶۵
- ۴.۱. قیام مختار: ۱۴ ربیع الاول سال ۶۶
- ۴.۲. نبرد ابراہیم بن اشتر با عبید اللہ بن زیاد: ۲۲ ذی الحجہ ۶۵
- ۴.۳. شہادت مختار: ۱۴ رمضان ۶۷
- ۴.۴. وفات عبید اللہ بن علی علیہ السلام: ۱۵ ذی الحجہ ۶۷
- ۴.۵. وفات عمر بن علی علیہ السلام: ۱۶ ذی الحجہ ۶۷
- ۴.۶. وفات عبد اللہ بن عباس: ۱۵ ذی الحجہ ۶۸
- ۴.۷. مرگ مصعب بن زبیر: ۱۳ جمادی الاول ۷۲
- ۴.۸. محاصرہ عبد اللہ بن زبیر در مکہ: ۱ ذی القعدہ ۷۲
- ۴.۹. مرگ عبد اللہ بن زبیر در مکہ: ۱۷ جمادی الاول ۷۳
- ۴.۱۰. ولادت زید بن علی علیہما السلام: ۱۵ ذی الحجہ ۷۸
- ۴.۱۱. وفات جابر بن عبد اللہ انصاری: ۱۶ ذی الحجہ ۷۸
- ۴.۱۲. وفات عبد اللہ بن جعفر: ۱۵ ذی الحجہ ۸۰
- ۴.۱۳. وفات عقیل بن ابی طالب: ۱۶ ذی الحجہ ۸۰
- ۴.۱۴. وفات محمد بن حنفیہ: ۱۵ ذی الحجہ ۸۱
- ۴.۱۵. ولادت امام صادق علیہ السلام: ۱۷ ربیع الاول ۷۳

- ۴.۱۶. مرگ عبد الملک بن مروان: ۱۵ شوال ۸۶
 ۵. آغاز خلافت ولید بن عبد الملک: ۱۶ شوال ۸۶
 ۵.۱. فتح اندلس: ۱۵ ذی الحجه ۹۳
 ۵.۲. فتح سمرقند: ۱۵ ذی الحجه ۹۳
 ۵.۳. فتح انطاکیه: ۱۵ ذی الحجه ۹۳
 ۵.۴. شهادت امام سجاد علیه السلام: ۱۲ محرم الحرام ۹۵

ساختار و مطالب صحیفه سجادیه

کتاب صحیفه سجادیه دارای پنجاد و چهار دعا است که شامل مباحث عرفانی، اخلاقی، اعتقادی، اجتماعی و سیاسی می باشد.

این کتاب، مجموعه دعاهایی است که امام زین العابدین علیه السلام انشا فرموده اند و امام محمد باقر علیه السلام آن ها را نوشته اند و امام جعفر صادق علیه السلام نیز در مجلس حاضر بوده و آنها را می شنیده است.

کتاب صحیفه سجادیه بسیاری از حقایق و علوم و معارف اسلامی را از راه دعا و درخواست از خداوند متعال به مردم جهان گوشزد می فرماید و خدا و رسول و امام را با بُرهانی که بر «عقل» و «علم» استوار است، به همگان معرفی می کند.

این کتاب خفتگان راه حق و حقیقت را بیدار کرده و اوصاف پسندیده و اخلاق نیکو را، که سزاوار خردمندان است، می آموزد و چگونگی حاجت خواستن از خدای تعالی و دعا نمودن درباره یکدیگر را آموخته، همگان را به راه خدا شناسی را انمائی می کند.

مطالب صحیفه، در عناوین و سرفصل هایی می توان دسته بندی کرد. مثلاً:

۱. در حمد و ثنای خدا و پیامبرش و صلوات بر حاملان عرش و مؤمنان و
۲. دعاهای انسان برای خود، دوستان، نزدیکان، فرزندان، والدین، همسایگان و مرزبانان....

۳. دعای انسان در صبح و شب، در سختی ها، در آمرزش گناهان، در التجا به خدا، در طلب حاجت ها.

۴. دعای انسان در موقع بیماری، هنگام پیشامدهای ناگوار، در تنگی روزی، در ادای

قرض، در موقع مرگ.

۵. دعای انسان در نماز شب، توبه، شکرگزاری، بخشش و عفو، در طلب خیر و نیکی.

۶. دعای انسان در ایام خاص همچون ماه مبارک رمضان، روز جمعه، عید فطر، روز عرفه، عید قربان و عید فطر و موقع دیدن هلال ماه.

۷. و مناجاتی دیگر در هر مشکلات و مسائل مختلف.

طولانی‌ترین دعای صحیفه، دعای چهل و هفتم است و در روز عرفه است؛ و کوتاه‌ترین دعا، دعای هجدهم است که در هنگام رفع گرفتاری و پیشامدها و رواشدن حاجات به جهت تشکر از خداوند خوانده می‌شود.

اعتبار و ارزش صحیفه سجادیه

صحیفه سجادیه را علاوه بر امام محمد باقر علیه‌السلام، زید بن علی علیه‌السلام برادر آن حضرت نیز، نوشته است. این نسخه بعد از شهادت زید، به وسیله فرزندشان یحیی بن زید و توسط متوکل بن هارون در اختیار «محمد» و «ابراهیم» پسر عموهای یحیی بن زید قرار گرفته است.

متوکل بن هارون می‌گوید: من نسخه زید بن علی علیه‌السلام را با نسخه امام محمد باقر علیه‌السلام که نزد امام صادق علیه‌السلام بود، مقایسه کردم و حتی یک حرف با هم فرق نداشتند.

در صحت انتساب صحیفه سجادیه به امام زین العابدین علیه‌السلام تردیدی نیست و سند روایت آن میان علما و فقهای شیعه متواتر است.

چنانکه می‌دانیم صحیفه سجادیه به صحیفه کامله شهرت یافته است. معنی کامل کامله چیست؟ و صحیفه دیگر که ناقص بوده کجاست؟ آیت الله نجفی مرعشی در مقدمه‌ای که بر صحیفه سجادیه - طبع چاپ شیخ محمد آخوندی - نوشته و مقدمه مرحوم مشکاة را استدراک کرده‌اند چنین نویسند:

سبب ملقب شدن این صحیفه به «کامله» بر طبق آنچه از سید جمال الدین کوکیانی یمانی شنیدم این است که نخست این صحیفه بطور ناقص در دست زیدیه است و

برابر نصف این صحیفه می‌باشد و برای همین است که این صحیفه به کامله مشهور شده است.^۱

لیکن این توجیه درست نمی‌باشد؛ چرا که لفظ «کامله» در سند صحیفه از گفته متوکل بن هارون که خود یحیی بن زید را دیده است، مشاهده می‌شود و می‌گوید:

أخبره أنه من دعاء أبيه علي بن الحسين من دعاء الصحيفة الكاملة.

آنچه بطور حدس در این باره می‌توان گفت این است که این مجموعه را از آن جهت کامله گفته‌اند که دستوری کامل برای درخواست حاجات بنده از خدای تعالی است. در بیشتر موارد و دربارهٔ اغلب نیازمندی‌ها، و چون چنین دعاها از ائمه معصومین با این ترتیب، صدور نیافته، این ادعیه در مقابل دعاهاى ائمه دیگر به کامله ملقب شده است.^۲

علمای شیعه بر صحیفه‌ای که متداولست، استدراک‌ها کرده و صحیفه‌های دوم، سوم تا هشتم را گردآورده‌اند.^۳ کتاب صحیفه سجادیه در میان علمای شیعه به انجیل اهل بیت و زیور آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم ملقب گردیده است و همانطور که انجیل عیسی علیه‌السلام و زیور داود علیه‌السلام دو کتاب اسمانی حاوی علوم و حکم بوده‌اند، صحیفه هم علوم و حکمی را در بر دارد که جهانیان را به سعادت و نیکبختی می‌رساند.

در بسیاری از اجازات علمای امامیه نیز این کتاب را به اخت القرآن یعنی خواهر قرآن - در برابر نهج البلاغه که آن را «اخ القرآن» یعنی برادر قرآن گفته‌اند - وصف نموده‌اند.

اعتبار صحیفه کامله سجادیه، از متواترات می‌باشد. شهرت سند صحیفه به جایی رسیده که مرحوم محمد تقی مجلسی ادعا نموده است که او در نقل و روایت صحیفه یک میلیون سند دارد. این دعاها از زمان حضرت باقر علیه‌السلام تا به حال، دست به دست و سینه به سینه، روایت شده است. دعاهاى صحیفه بنابر روایت جعفر بن محمد حسنی - که در خود کتاب ذکر شده است - ۷۵ دعا بوده که متوکل بن هارون - راوی صحیفه - می‌گوید ۱۱ دعا را فراموش کرده است. ولی متأسفانه همین مقدار هم به دست ما نرسیده و اکنون فقط ۵۴ دعا در صحیفه‌های کنونی آمده است.

۱. مقدمه صحیفه سجادیه (کط).

۲. زندگانی علی بن الحسین (ع)، شهیدی، ص: ۱۹۰.

۳. الذریعة ذیل کلمه شرح و ذیل صحیفه سجادیه.

خوشبختانه بزرگان علم حدیث، کوشش کردند تا آن ادعیه را پیدا کنند و به صحیفه ملحق نمایند که این دعاها با عنوان «ملحقات» گردآوری شده است.

اولین ملحقاتی که برای صحیفه گردآوری شد، اضافاتی بود که «شیخ محمد تقی بن صوفی مظفر زیابادی قزوینی» - شاگرد شیخ بهایی - انجام داد و بعد این جمع‌آوری و ملحقات، به عنوان صحیفه ثانویه سجادیه، تدوین شیخ حرعاملی صاحب وسائل الشیعه؛ صحیفه ثالثه سجادیه، تدوین میرزا عبدالله افندی صاحب ریاض العلماء؛ صحیفه رابعه سجادیه، تدوین میرزا حسین نوری صاحب مستدرک الوسائل؛ صحیفه خامسه سجادیه، تدوین سید محسن امین عاملی، صاحب اعیان الشیعه؛ و صحیفه سادسه سجادیه، تدوین شیخ محمد صالح مازندرانی، انجام شده است.

گذشته از کتب تاریخی و رجالی، هیچ کتاب دعای معتبری از دعا‌های صحیفه سجادیه خالی نیست، مانند:

- مصباح المتهجد شیخ طوسی (۳۸۵ - ۴۶۰)؛

- سلوک الحزین قطب الدین بن سعید بن هبة الله راوندی (م ۵۷۳) که کتابش مشهور به دعوات الراوندی می باشد؛

- اختیار المصباح از سید علی بن حسین بن باقی؛

- اقبال و جمال الاسبوع و فتح الابواب سید رضی الدین علی بن طاووس (م ۵۸۹)؛

- زوائد الفوائد ابوالقاسم علی بن رضی الدین؛

- البلد الامین ابراهیم بن علی کفعمی (م ۸۶۸) و

ناگفته نماند که اگر به سندی که در مقدمه صحیفه ذکر شده اکتفا کنیم، از شرایط حجیت و اتقان برخوردار نیست؛ زیرا: اولاً؛ از سید نجم الدین بهاء الشرف که در اول سند آمده، در کتاب‌های رجالی ذکری به میان نیامده است، همچنین از عکبری و عبدالله بن عمیر بن الخطاب نیز در کتاب‌های رجالی یاد نشده است.

ثانیاً؛ اگرچه در کتب رجالی از ابوالفضل یاد شده است؛ اما بیشتر او را تضعیف کرده‌اند. نجاشی در مورد وی می‌گوید: که اکثر بزرگان اصحاب ما او را تضعیف کرده‌اند. ثالثاً؛ در رجال نجاشی آمده است که متوکل بن عمیر بن المتوکل صحیفه را از یحیی بن زید نقل کرده در حالی که در مقدمه صحیفه می‌خوانیم: عمیر از پدرش متوکل نقل کرده

است و این متوکل توثیق نشده است.

رباعاً: اخبار شیخ سعید ابو عبدالله... در سال پانصد و شانزده بوده است و عبدالله بن عمر که در سند آمده، صحیفه را در سال دویست و شصت و پنج (۲۶۵) نقل کرده است تنها سه راوی (ابومنصور و عکبری و ابوالفضل و شریف ابوعبدالله) واسطه این دو نفر شمرده می شوند. بعید به نظر می رسد که در فاصله زمانی بین شیخ سعید و عبدالله بن عمر (دویست و پنجاه و یک سال) فقط سه راوی واسطه قرار گیرند مگر این که گفته شود این سه راوی یکدیگر را ملاقات کرده باشند و...

شرح ها و ترجمه های صحیفه سجادیه

صحیفه سجادیه، دارای شرح و حواشی متعدد و متنوعی است. مرحوم علامه شیخ آقا بزرگ تهرانی در کتاب الذریعة در حدود پنجاه شرح - غیر از ترجمه ها - بر صحیفه سجادیه نام برده است.

ترجمه های فارسی صحیفه نیز متعدد و متنوع است. فیض الاسلام، الهی قمشه ای، صدر بلاغی عمادزاده، داریوش شاهین، جواد فاضل، محسن غرویانی، حسین انصاریان، عبدالمحمد آیتی، محمد مهدی فولادوند، میرزا ابوالحسن شعرانی، سید احمد فهری زنجانی، عقیقی بخشایشی، اسد الله مبشری، امامی و آشپزی، شیروانی و... از جمله کسانی هستند که نام خود را در عنوان مترجمان صحیفه ثبت نموده اند.

چاپ های صحیفه سجادیه

صحیفه سجادیه، چاپ های متعددی دارد که از جهت متن تفاوت چندانی با هم ندارند. مشهورترین آنها، ترجمه و شرح علینقی فیض الاسلام؛ و دیگری چاپ معاونت فرهنگی سفارت ایران در سوریه است که معجم موضوعی و معجم لغوی نیز در آخر آن آمده است.